

Mikecz Dániel

Oross Dániel

Klímaaktivizmus Magyarországon

A II. és III. Globális Klímasztrájk során végzett kérdőíves tüntetéskutatás eredményei

Kutatási jelentés

Társadalomtudományi Kutatóközpont

Politikatudományi Intézet

Klímaaktivizmus kutatócsoport

- 2019 -

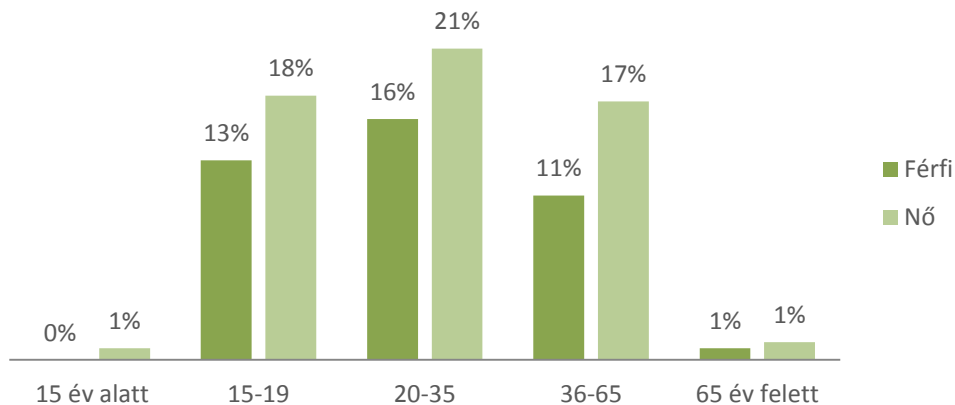
Vezetői összefoglaló

- A klímasztrájkokon többségében voltak a nők és a fiatal tanulók, hallgatók. Ebben a tekintetben a budapesti tüntetéseken is érvényesült a nemzetközi klímavédelmi mozgalom céljainak, eszközeinek és bázisának jellemzően a fiatalos és női jelleg.
- A tiltakozók magas képzési háttérrel és státusszal bíró, a politikában aktívan részt vevő, fogyasztásukra odafigyelő csoportot alkotnak.
- A legfontosabb motivációt a közvélemény figyelemének felkeltése és a politikusok irányába kifejtett nyomásgyakorlás jelenti.
- Mind a klímátüntető, mind a teljes lakosság körében erős támogatottsággal bír az a vélemény, hogy a környezet megóvásának elsőbbséget kell élveznie a gazdasági növekedéssel szemben. Jelentős egyetértés mutatkozik abban a tekintetben is, hogy az állami szereplőknek követniük kellene a klímakutatók javaslatait a válság megoldásakor.
- A teljes lakossághoz képest inkább baloldaliak a felnőtt klímátüntető, míg a diák tüntető inkább középre sorolják be magukat. A diákok ötöde, a felnőttek harmada azonban nem látja értelmét a bal-jobb kategorizálásnak.

A mozgósítás kontextusa

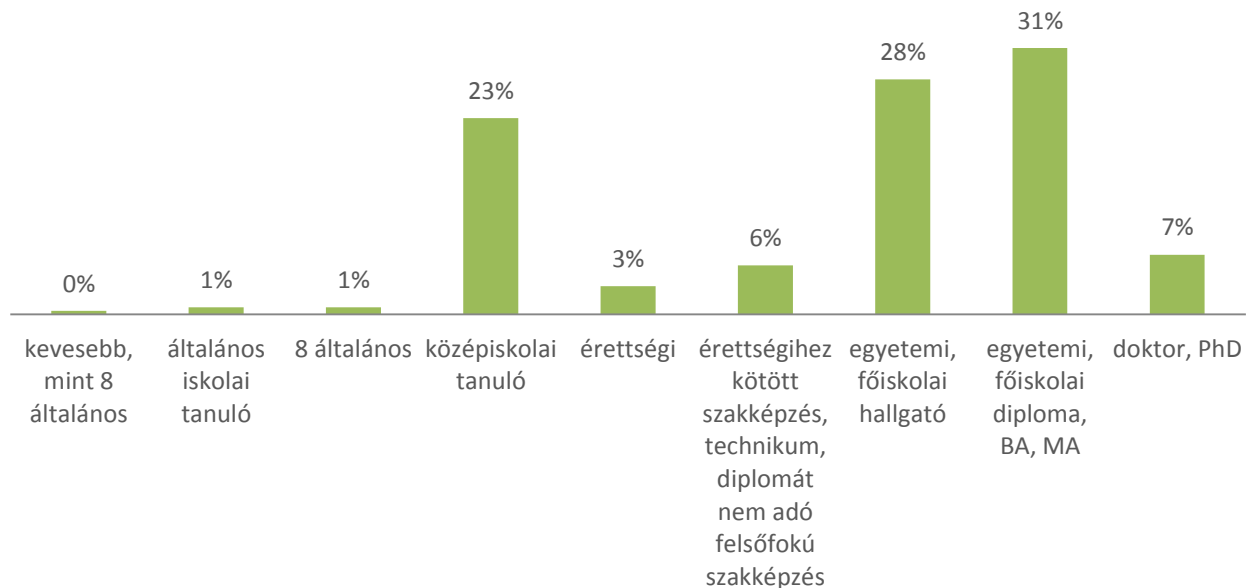
A zöld, környezetvédő aktivizmus új fejezetét jelenti a kortárs klímamozgalom, amely a 2010-es évek közepén jelent meg. A mozgalom legfontosabb eseményeit 2018-tól az elsősorban középiskolai tanulók által szervezett pénteki iskolai sztrájkok jelentették. A résztvevők tanulási kötelezettségüket azért tagadták meg, hogy tiltakozzanak a klímaválságra adott elégtelen politikai reakciókkal szemben. A klímamozgalom egyik kezdeményezője annak ikonikus alakja, a korábban magányosan tüntető Greta Thunberg. A mozgalom célja a klímaváltozást előidéző gázok kibocsátásának csökkentése, amelynek egyik eszköze a 2015-ös ENSZ klímaváltozási konferencián megfogalmazott egyezmény ratifikálása és betartása. A környezet- és klímavédelmi célok mellett felfedezhető egy generációs elem is a mozgalomban. A tüntetéseken részt vevő tanulók, fiatalok az idősebb korosztály tagjait teszik felelőssé a fenntarthatóságot, a környezet védelmét figyelembe nem vevő gazdasági, termelési rendszer kialakításáért. A mozgalom eseményeinek, a tüntetések szervezésében meghatározó szerepet játszanak az olyan mozgalmi szervezetek, mint a Fridays For Future és az Extinction Rebellion. Magyarországon már 2018-ban megalakult a Fridays For Future csoport, majd tüntetések szervezésével csatlakoztak a nemzetközi tiltakozási kampányokhoz. Ezek közé tartozik a 2019. március 15-én tartott első, a május 24-i második, majd a szeptember 27-i harmadik globális klímasztrájk. Az utóbbi tüntetésre a szeptember 20. és 27. között megtartott első globális klímahét keretében került sor, amelyen az egész országban folytak figyelemfelkeltő programok és demonstrációk. Az említett események és a mozgalmi kezdeményezés mellett 2019 nyarán az Amazonas esőerdő tüzei és az egyszer használatos műanyagok fogyasztói bojkottja volt hatással 2019-ben a környezet- és klímavédelmi tudatosságra, figyelemfelhívásra.

Eredmények

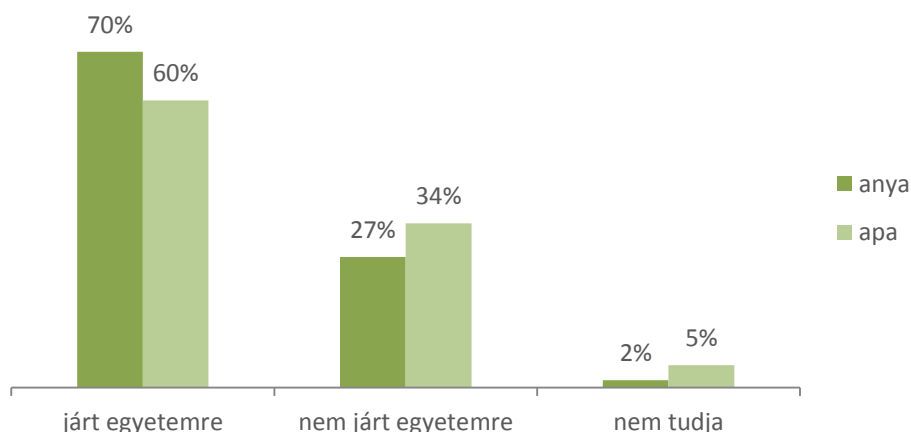
1. ábra Életkori és nemi megoszlás (N=254)

A mozgósítás kontextusának megfelelően a tüntetéseken többségben vannak a nők és a fiatalok, Budapesten is tehát megőrizte az esemény iskolai sztrájk jellegét (1. ábra). A 15 és 19 év közötti tüntetők a résztvevők majdnem harmadát adják, számuk meghaladja a 36 és 65 év közöttiüket. A 20 és 35 év közöttiek jelentik a többséget, azonban több korosztályt is magában foglaló csoportról van szó. A középiskolai tanulók és felsőoktatási hallgatók a megkérdezettek 58 százalékát adják, valamint szintén 58 százalékuk nő. A nemi megoszlás tekintetében ugyanakkor nincsen különbség a diákok és a felnőtt résztvevők között.

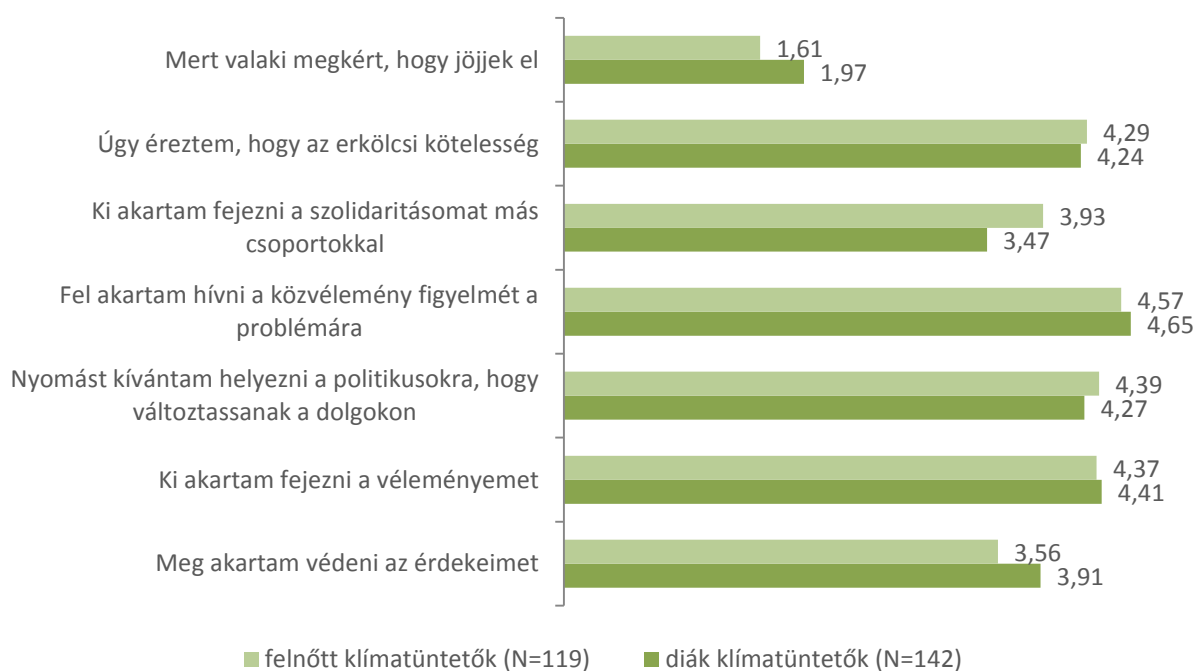
2. ábra Iskolai végzettség (N=243)

A megkérdezettek iskolai végzettsége arra mutat rá, hogy egy jól képzett társadalmi csoportról van szó, majdnem 60 százalékuk felsőoktatásban tanul vagy már végzett, továbbá 7 százalékuk rendelkezik doktori fokozattal. A klímátüntetések tehát nem csupán a tanulók, hallgatók felülreprezentáltak, de a magas végzettséggel rendelkezők is. Mindez azonban nem meglepő annak tükrében, hogy a magas iskolai végzettség pozitívan hat a politikai részvételre.

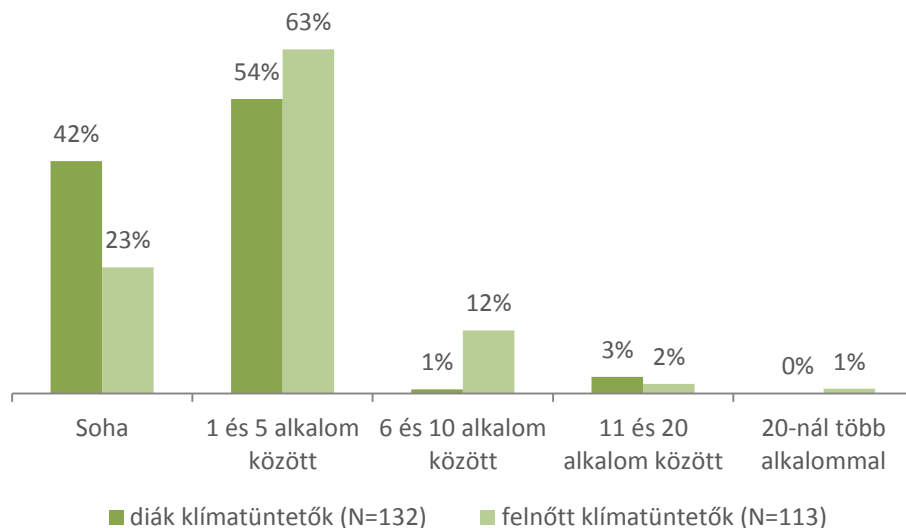
3. ábra A diák klímátüntetők szülei jártak egyetemre? (N=127)

A diáktüntetők osztályhelyzetéről többek között szüleik iskolai végzettségéből is következtethetünk. A 3. ábra szerint a klímásztrájkon megjelent fiatalok 70 százalékának az édesanyja, 60 százalékuknak az édesapja járt egyetemre. Esetükben tehát egy magas státuszú fiatal csoportról van szó. Ez az adat megfelel annak a tendenciának is, hogy egyre nőtt a rendszerváltás óta a diplomát szerző nők aránya.

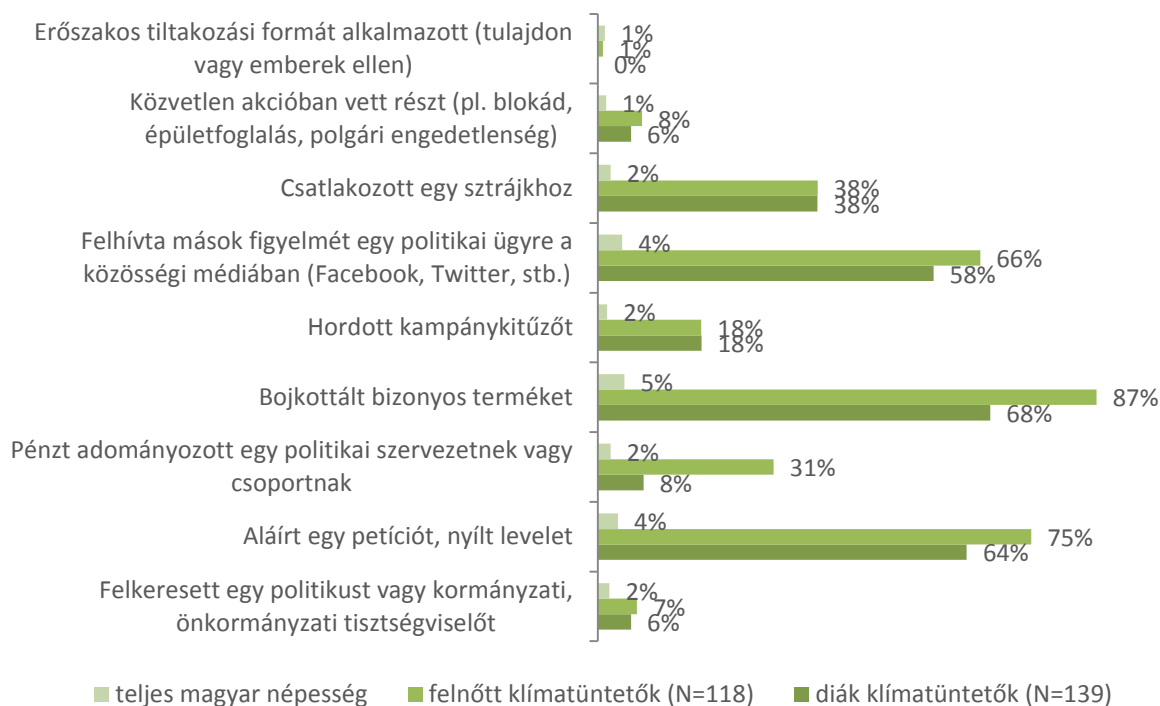
4. ábra Részvételi motivációk, 1-5-ig terjedő skála

A diák és a felnőtt klímátüntetők között nem fedezhető fel lényeges különbség a részvételi motivációkat illetően az 1-től 5-ig terjedő skálán (4. ábra). A klímásztrájk jellegének megfelelően kevésbé tartják fontos motivációnak a résztvevők a közvetlen érdekvédelmet, valamint a szolidaritás kifejezését. Nagyobb hangsúlyt kap az erkölcsi meggyőződés a véleménykifejezés és a politikusokra irányuló nyomásgyakorlás. Mind a diákok (4,65), mind a felnőttek (4,57) esetében a legfontosabb motivációs erővel a közvélemény figyelmének felhívása bír. Valaki más kérésére megjelenni a tüntetésen a legalacsonyabb részvételi motiváció volt mindkét csoport esetében, noha a diákoknál némileg magasabb összesített pontszámot kapott (1,97).

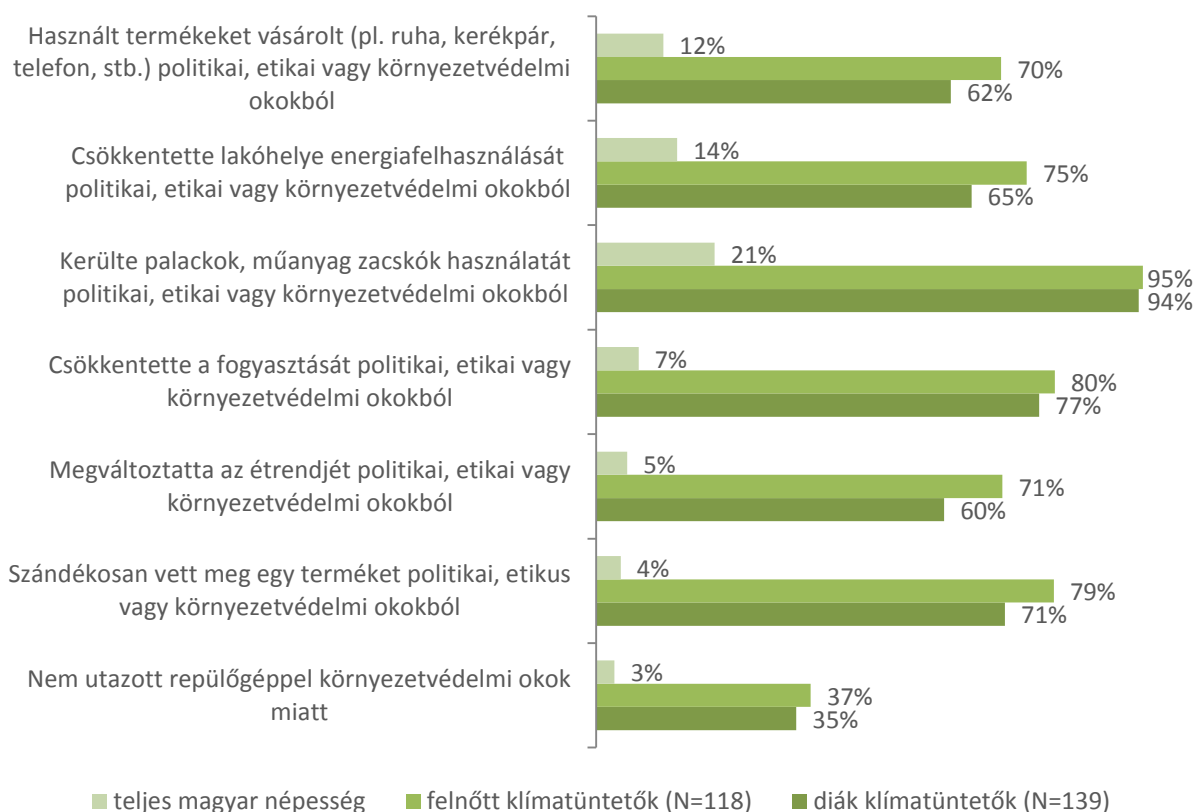
5. ábra Tüntetési részvétel az elmúlt 12 hónapban

A kutatás során a részvételi formák közül külön figyelmet kapott a tüntetéseken való részvétel. Az adatok azt mutatják, hogy egy aktív sokaságról van szó, még a fiatal válaszadók többsége is szerzett tüntetési tapasztalatot a lekérdezést megelőző 12 hónapban, a felnőttek körében pedig csupán 23 százalék azok aránya, akik nem vettek részt tüntetésen a kérdéses időszakban. Feltűnő ugyanakkor, hogy a diák klímátüntetőknek van egy igen aktív kemény magja (3 százalék). Joggal feltételezhető, hogy ők adják azt a csoportot, amelyek a globális klímátüntetéseken kívül is részt vettek a mozgalom eseményein. A magyar Fridays For Future csoport ugyanis a külföldi hasonló kezdeményezésekhez hasonlóan a május 24-i adatfelvétel előtt is rendszeresen tüntettek péntekenként a törvényhozásnál, esetünkben a Kossuth téren.

6. ábra Politikai részvétel

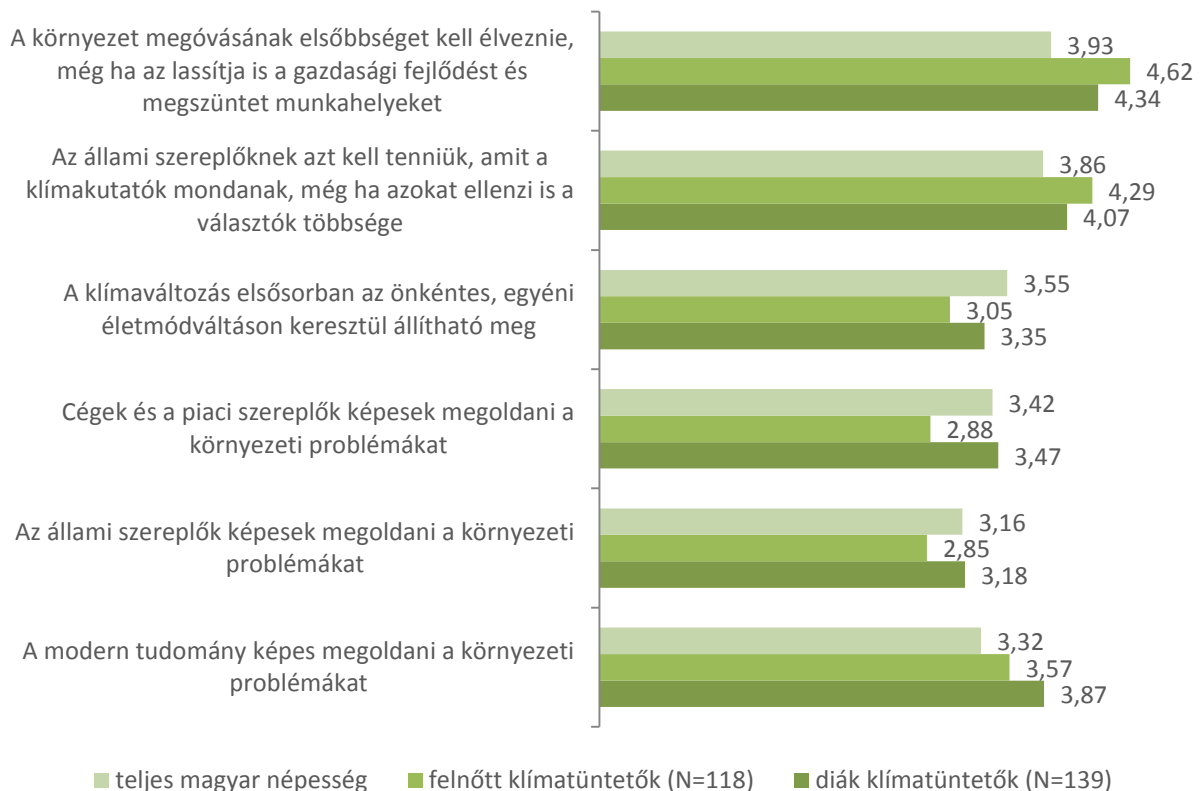
Azt a tényt, hogy a klímátüntetők a magyar társadalomnál politikailag jóval aktívabbak, jól példázza a különböző direkt politikai részvételi formákban való aktivitásuk (6. ábra). A bojkott, vagyis bizonyos termékek vásárlásának elutasítása a magyar társadalom egészében és a tüntetők körében is a legnépszerűbb részvételi forma, de míg az ilyenformán résztvevők aránya mindösszesen 5 százalék a teljes népességben, a felnőtt tüntetők 87 százaléka, a diákok 68 százaléka vett már részt hasonló akcióban. A bojkott ugyanakkor a környezetvédő mozgalmakra jellemző, a tudatos fogyasztással összefüggő részvételi forma (lásd még 7. ábra). Egy adott politikai ügyre való figyelemfelhívás, illetve petíciók aláírása kapcsán hasonló arányok mutatkoznak. Sztrájkhoz a teljes lakosságnak csupán 2 százaléka csatlakozott, míg a résztvevők aránya a tüntetők körében 38 százalék. Bár a teljes lakosság körében elenyésző a kifizetőt viselő aránya (2 százalék) a klímátüntetők körében viszonylag népszerű (18 százalékuk viselte). A diákok és a felnőttek anyagi helyzete közötti különbséget legjobban a politikai szervezeteknek nyújtott pénzdöntvény mutatja: míg a felnőtt tüntetők közel harmada (31 százalék) élt már ezzel a lehetőséggel, a diákok körében arányuk 8 százalék – ezzel együtt is igaz, hogy a tüntetők a magyar társadalomnál jelentősen nagyobb arányban cselekedtek már így. Bár a teljes lakosságnál aktívabbak, sem politikusok felkeresése, sem blokádok szervezése nem kiemelt eleme a tüntetők politikai részvételének. Mind a klímátüntetőket, mind a társadalom egészét tekintve igaz, hogy az erőszakos tiltakozások nem tartoznak akciórepertoárjukba.

7. ábra Tudatos fogyasztás

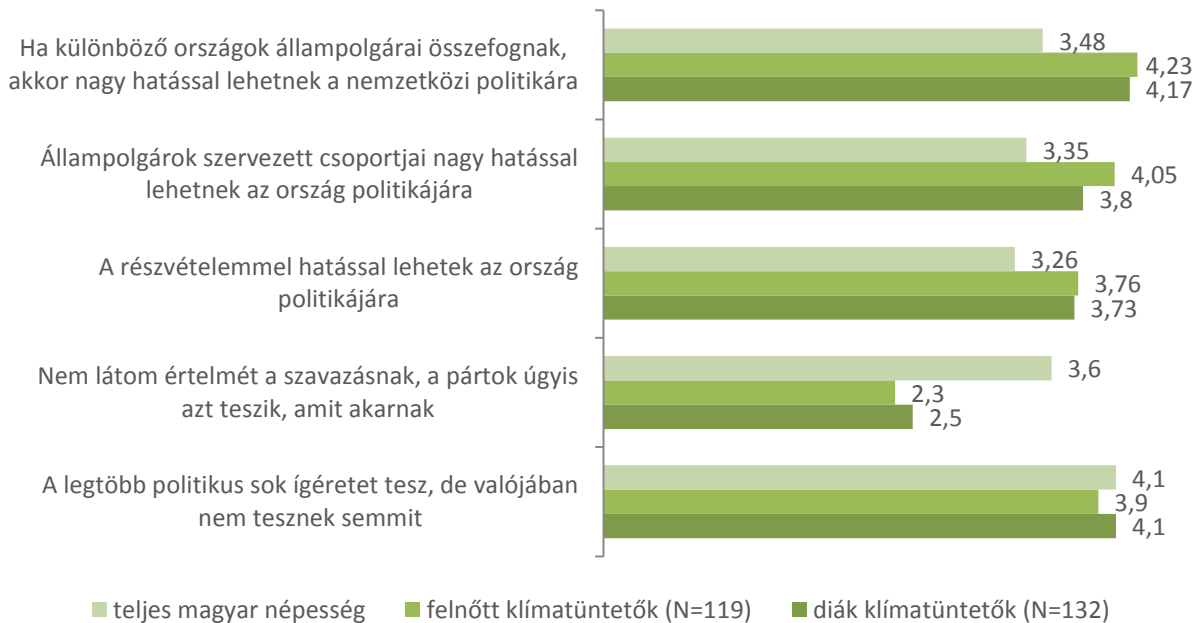
Fentebb már jeleztük, hogy a bojkott kifejezetten népszerű részvételi forma. Ehhez kapcsolódóan érdekes közelebbről is megvizsgálni a tudatos fogyasztás különböző dimenzióiban mutatkozó sajátosságokat (7. ábra). A műanyag zacskók, palackok használatát a teljes lakosság ötöde kerüli, míg a klímátüntetők körében szinte teljes (95 százalék) az egyetértés abban, hogy használatuk politikai, etikai vagy környezetvédelmi okokból mellőzendő. A teljes lakosságot tekintve az energiahasználat

csökkentése (14 százalék) és használt termékek vásárlása (12 százalék) egy jelentős kisebbség fogyasztására jellemző, míg a klímátüntetők nagy többsége tudatosan cselekszik. Elenyésző a magyar lakosság egészét tekintve a fogyasztását környezetvédelmi okból visszafogók (7 százalék) érendjükét hasonló okból megváltoztatók (5 százalék) és adott terméket tudatosan fogyasztók (4 százalék) aránya, míg a tüntetők túlnyomó többségének (70-80 százalék) fogyasztásában meghatározóak ezen tényezők. A repülést környezetvédelmi okból történő mellőzők aránya roppantul alacsony a teljes lakosságban (3 százalék) ám úgy tűnik, hogy a klímátüntetők körében is kisebbségben (35 százalék) vannak azok, akikre mindez jellemző.

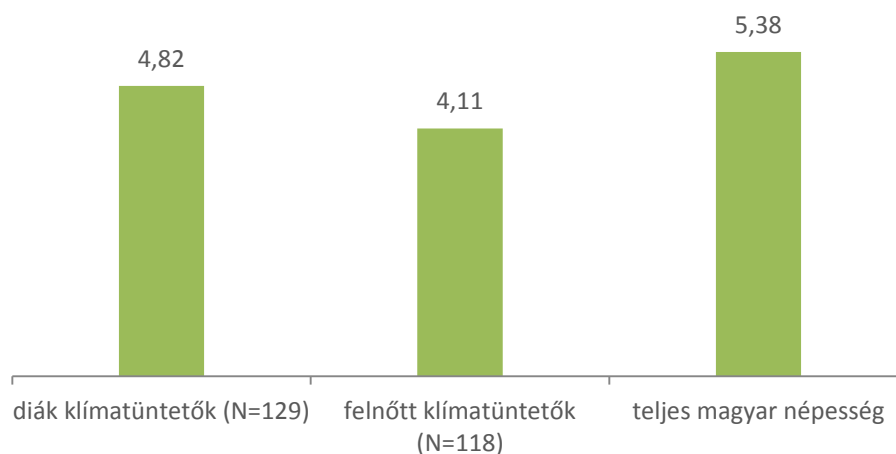
8. ábra Problémamegoldási felelősség, 1-5-ig terjedő skála

A kérdőíves kutatás során arról is megkérdeztük a tüntetőket és a magyar lakosságot, vajon mit gondolnak a különböző politikai, tudományos és gazdasági szereplők azon képességéről, hogy a klímaválságot megoldják (8. ábra). Mind a magyar társadalom, mint a klímátüntetők körében népszerű a gondolat, hogy a környezetvédelmi szempontoknak akár a gazdasági fejlődés rovására is elsőbbséget kell élvezniük. Némiképp kisebb, de még mindig jelentős egyetértés mutatkozik abban a tekintetben, hogy az állami szereplőknek követniük kellene a klímakutatók javaslatait a válság megoldásakor. A klímátüntetők, közülük is elsősorban a diákok azok, akik a teljes lakoságnál magasabb arányban vélik úgy, hogy a modern tudomány képes megoldani a környezeti problémákat. A klímátüntető diákok a teljes lakoságnál és a felnőtteknél kevésbé hisznek abban, hogy az állami szereplők (2,85), a piaci szereplők (2,88) képesek megoldani a környezeti problémákat és azzal sem értенek egyet, hogy a klímaváltozás elsősorban önkéntes, egyéni felelősségvállalás útján megoldható.

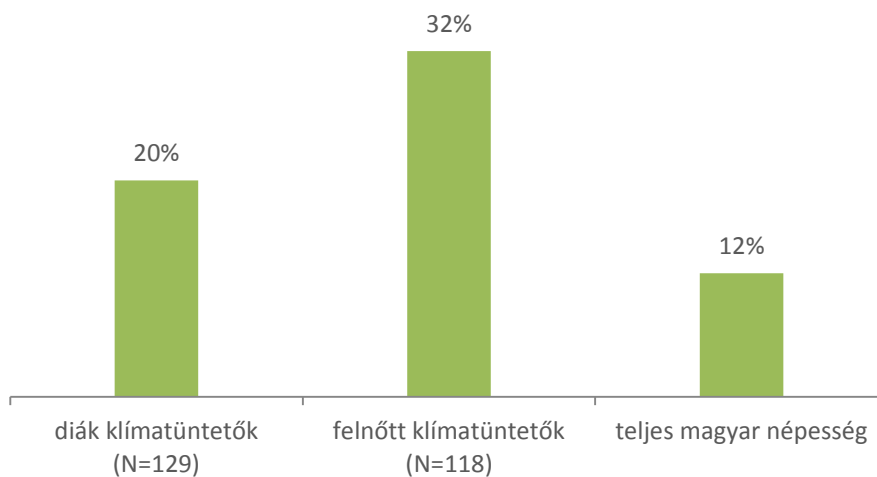
9. ábra Politikai részvétel eredményességébe vetett bizalom, 1-5-ig terjedő skála

A politikai részvétel kapcsán szintén fontos annak tisztázása, mennyire bíznak a kérdezettek cselekvésük eredményességében (9. ábra). Egyetértés mutatkozik a teljes lakosság és a klímátüntetők között abban a tekintetben, hogy a politikusok nem tesznek elég erőfeszítést ígéreteik betartására (4,1), tehát nem bízzák az ügy megoldását a politikusokra. Ellentmondásos ugyanakkor, hogy a tüntetők a teljes lakoságnál jóval kisebb mértékben látják értelmetlennek a választási részvételt. A tüntetők a teljes lakoságnál nagyobb arányban hisznek az egyéni részvétel, valamint szervezett állampolgári csoportok eredményességében. Összességében a nemzetközi összefogás az, aminek eredményességében a kapott adatok alapján a teljes lakosság (3,5) illetve a tüntetők (4,2) a leginkább bíznak.

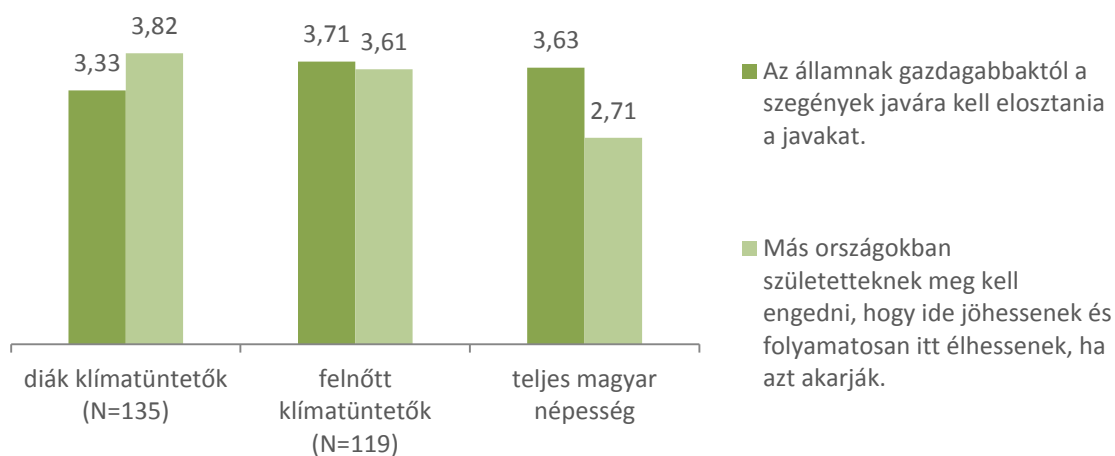
10. ábra Bal-jobb önbesorolás, 0-11-ig terjedő skála

A tüntetők és a teljes lakosság közötti ideológiai különbség mérhetővé tétele érdekében arra voltunk kíváncsiak, vajon a bal-jobb ideológiai törésvonal mentén van-e különbség (10. ábra). Kapott eredményeink tükrében a látszik, hogy a diáktüntetők enyhén (4,82), a felnőtt tüntetők jelentős mértékben (4,1) baloldalibbak, mint a teljes lakosság (5,38).

11. ábra A bal-jobb kategorizálást értelmetlennek tartók aránya

A válaszadóknak arra is nyílt lehetőségük, hogy kifejezzék a bal-jobb kategóriákat mennyire gondolják érvényes politikai címkéknek. A felnőtt klímátüntetők harmada (32 százalék) szerint értelmetlenek a bal-jobb kategóriák. A diákok esetében ez csak 20 százalékra jellemző, ők tehát kevésbé elutasítják a bevett politikai címkéket. Mindkét csoporthoz képest azonban alacsonyabb (12 százalék) a teljes magyar népességben azok aránya, akik nem tartják alkalmasnak önmaguk politikai jellemzésére a bevett bal-jobb kategóriákat.

12. ábra Politikai értékválasztások, 1-5-ig terjedő skála

Érdekes, hogy az állami újraelosztáshoz fűzött elvárásaik tekintetében a teljes népesség és a felnőtt klímátüntetők között alig mutatkozik eltérés, de a diákok kevésbé hisznek az újraelosztásban. Más a helyzet a bevándorlást tekintve: a diáktüntetők körében magas a bevándorlással való egyetértés (3,8) és a felnőtt tüntetők is osztják ezt a nézetet (3,6), s e tekintetben a tüntetők a teljes lakosságnál (2,7) jóval befogadóbbak.

Módszer

A kutatás során a kérdőíves tüntetéskutatás (*protest survey*) módszerét alkalmaztuk. A lekérdezés során szétválik a kérdezők (*interviewer*) és a válaszadókat kijelölők (*pointer*) szerepe. A kijelölők véletlenszerűen választják ki a résztvevőket, akiket aztán a kérdezők kértek fel a kutatásban való részvételre személyre szabott azonosítók segítségével. Mivel nem áll rendelkezésre információ a

tüntető sokaság összetételéről, így nem lehet előzetesen megállapítani a reprezentativitás kritériumait. A minta reprezentativitását a véletlenszerű kiválasztás adja, ugyanis így minden részt vevőnek egyenlő esélye van arra, hogy kitöltse az online kérdőívet. A Társadalomtudományi Kutatóközpont Politikatudományi Intézetének Klímaaktivizmus kutatócsoportja 2019. május 24-én és szeptember 27-én végzett kutatást az aznapi klímatüntetéseken Budapesten. A két adatbázis egyesítése, valamint a duplumok kiszűrése után 258 teljesen kitöltött, valamint 25 legalább félig kitöltött kérdőívet kaptunk. Egyes kérdéseket 1000 fős reprezentatív mintán is lekérdeztünk 2019. október folyamán a Závecz Research közvélemény-kutató intézet közreműködésével. Mivel a globális klímatüntetések alapvetően iskolai sztrájkok és az elemszám megfelelő, az eredmények bemutatásánál törekedtünk a középiskolai tanulók, illetve a felsőoktatási hallgatók és a nem tanuló felnőttek összehasonlítására.

Kapcsolat

Társadalomtudományi Kutatóközpont
Politikatudományi Intézet

1097 Budapest Tóth Kálmán utca 4. T. épület 2. emelet
Postacím: 1453 Budapest, Pf. 25.
<https://politikatudomany.tk.mta.hu>

Klímaaktivizmus kutatócsoport
<https://politikatudomany.tk.mta.hu/klimaaktivizmus-kutatocsoport>

Mikecz Dániel, kutatásvezető
mikecz.daniel@tk.mta.hu